

## ΝΕΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ\*

Β' ΜΑΝΟΥΣΟΣ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Εἰς τὸ περὶ Μανούσου Θεοτοκοπούλου, ἀδελφοῦ τοῦ περιωνύμου ζωγράφου Δομηνίκου Θεοτοκοπούλου, κεφάλαιον τοῦ «Μικροῦ Ἑλληνομνήμονος» ἐγράφομεν<sup>1</sup>: « . . . . δὲν ἠμποροῦμεν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἐξηγιλήθη ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχείων ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἴσως, ὅταν ἐπαναληφθῇ αὕτη συστηματικώτερον, ἀποκαλυφθοῦν καὶ ἄλλα πολύτιμα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογένειαν Θεοτοκοπούλου, περὶ ἧς ἐνδιαφέρεται ὁ παγκόσμιος τεχνοκριτικὸς κόσμος».

Αὐτὰ ἐγράψαμεν τότε καὶ σήμερον εὐρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ δώσωμεν τὰ νέα στοιχεῖα, ἅτινα ἀνεύρομεν σχετικῶς μὲ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δομηνίκου, τὸν Μανούσον.

Τὸ πρῶτον στοιχεῖον ὅπερ εἶχομεν ἀνεύρει ἦτο ἡ ἐγγραφή του εἰς τὸ Μητρώον τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος ὑπὸ ἔτος 1571. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶχομεν προηγουμένως ἀνακοινώσει καὶ εἰς τὸν φίλον κ. Ἀχ. Κύρου, ὅστις καὶ τὸ ἀνέφερεν εἰς τὸ βιβλίον του «Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὁ Δομηνίκος Θεοτοκόπουλος», Ἀθῆναι 1938, σ. 274.

Τὰ νεωστὶ ἀποκαλυφθέντα ψηφίσματα τῆς Ἑνετικῆς Γερουσίας μᾶς φανερώνουν τώρα τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἔλθει τότε εἰς Βενετίαν ὁ Μανούσος Θεοτοκόπουλος: Ἦλθε νὰ ζητήσῃ ἐν πειρατικὸν σκάφος, ὅπως ἐξασκήσῃ τὴν πειρατείαν κατὰ τῶν Τούρκων, τότε πού ἡ Ἑνετία ἦτο περιπελεγμένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας διὰ τὴν νῆσον Κύπρον.

Ἴδου τώρα αἱ αἰτήσεις τῶν Κρητῶν πειρατῶν καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς Γερουσίας.

\* \* \*

Ἡ πρώτη αἴτησις ὑπεβλήθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1571 καὶ ἔχει οὕτω<sup>2</sup>:

<sup>\*)</sup> Συνέχεια ἐκ τῆς σ. 618 τοῦ Α' τόμου.

<sup>1)</sup> Κωνσταντίνου Δ. Μέρτζιου, Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων, Ἀθῆναι 1939, σ. 191 (Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος Θ').

<sup>2)</sup> Senato Mar, Filza No 50.

*Ser.mo Principe,*

*Desiderando noi Michiel Spanopoulo ditto Sfachiotti, Zuan Bassaturi et Piero Caravello et Manusso Theotocopoulo di Candia, servitori dev.mi della Ser.tà V.a, secondo le deboli forze n.re darle qualche aiuto nei bisogni della presente guerra Turchesca et con le occasioni proveder et sovenir alle case et fameglie nostre, però si offerimo di armar ad nostre spese delle juste et con quelle andar in corso a danno dei Turchi et sudditi suoi, mentre che dalla benignità della Ser.tà V.a siamo aiutati, contentandosi noi che ci siano date le fuste fornite di armizi, artelarie et quelle sorte d'armi che le parerà et se ben noi siamo sudditi e vassali suoi, niente di manco si offerimo di dar piezaria de Ducati per quanto possano essere stimate esse fuste et di più la supplichiamo a prestar*

*Γαληνότητα Πρίγκηψ,*

*Ἐπιθυμοῦντες ἡμεῖς, ὁ Μιχαὴλ Σπανόπουλος<sup>3)</sup>, ὁ ἐπιλεγόμενος Σρακιώτης, ὁ Ἰωάννης Μπισατιούρης, ὁ Πέτρος Καραβέλλος καὶ ὁ Μανουῖσος Θεοτοκόπουλος ἐκ Χάνδακος, τὰ μάλιστα ἀφοσιωμένοι θεράποντες τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος, νὰ προσφέρωμεν, κατὰ τὰς ἀσθενεῖς μας δυνάμεις, βοήθειάν τινα εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ἀλλὰ καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ νὰ ἔλθωμεν ἀρωγοὶ εἰς τὰ σπίτια καὶ τὰς οἰκογενεῖας μας, δηλοῦμεν ὅτι προσφερόμεθα νὰ ἐξοπλίσωμεν δι' ἰδίων ἐξόδων πειρατικὰ σκάφη (φούστας)<sup>4)</sup> καὶ μὲ ἀυτὰ νὰ ἐνεργῶμεν πειρατικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ ζημίᾳ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ὑπηκόων των, ἐφ' ὅσον ἐκ μέρους τῆς εὐμενείας τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος ἠθέλωμεν τύχει βοήθειας: μᾶς εἶναι ἀρκετὸν νὰ μᾶς παραχωρηθοῦν τὰ πειρατικὰ σκάφη ἐφοδιασμένα μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐξαρτήματα, μὲ πυροβολικὸν καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ εἶδη τῶν ὄπλων, τὰ ὁποῖα ἠθέλατε ἐγκρίνει. Καὶ μολονότι ἡμεῖς εἴμεθα ὑπήκοοι καὶ ὑποτελεῖς Σας, οὐχ ἦτιον προσφερόμεθα νὰ δώσωμεν ἐγγύησιν τόσα δουκᾶτα, εἰς ὅσα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκτιμηθοῦν τὰ εἰρημμένα πειρατικὰ σκάφη. Ἐπὶ πλέον πα-*

<sup>3)</sup> Διὰ τὸν Μιχ. Σπανόπουλον ἀνεύρωμεν καὶ ἄλλο ψήφισμα τῆς Γερουσίας ὑπὸ χρονολ. 25.8.1571, δι' οὗ τῷ ἐδίδοντο 200 δουκᾶτα δι' ἓνα αἰχμάλωτον ἐπίσημον, ἀδελφὸν κάποιου Καραχότζα, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ναύαρχος τὸν εἶχεν ἀνταμείψει μὲ 30 μόνον δουκᾶτα (Reg. 40 - Senato Mar).

<sup>4)</sup> *F u s t a*: εἶδος μικρᾶς γαλέρας, στενῆς καὶ ταχυπλόου μὲ 18-20 κουπιὰ ἐκατέρωθεν, μὲ ἓνα κατάρι καὶ ἕτερον μικρὸν εἰς τὴν πῦρρον, μὲ 2-3 τηλεβόλα μικροῦ διαμετρήματος, 8 τρομπόνια μικρὰ καὶ μὲ πλήρωμα 50-100 στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν ἀπάντων ἀγάμων, οἱ ὁποῖοι ἐν ἀνάγκῃ ἐξετέλουν χρῆμα κωπηλάτου.

200 ducati di biscotti et 200 di denari offerendosi noi all' incontro di restituirle le sue fuste et la valuta del pane e denari per l' ammontar delli ducati 300 al nostro disarmar il qual sarà a piacer della Ser.tà V.a, riservando però il caso di esser presi o di naufragio o captura o focco, offerendosi appresso di dar alla Ser.tà V.a tutti li capi di ogni vascello che si poderanno, el resto di altra qualità di homini darle il quarto di essi, finito che noi havemo di interzar et gli altri tre quarti siano nostri, li quali anchora dippoi che le fuste, che noi haveremo, saranno interzate; si intendino al servizio della sua armata per precio di 25 cechini l'uno da essere esborsati immediate dall' Ecc.mo Gen.al della Ser.tà V.a, over dal Clar.mo Proveditor a chi saranno dati questi et in absentia di questo; ai Clar.mi Rettori delle città sue di mar più principali et di più si offerimo esser pronti alla obedientia dell' Ecc.mo Gen.al et Prouv.or Gen.al, sempre che facesse bisogno di qualche impresa di modo che per il tempo che serviremo in armata habbiamo il viver a uso de Galie in comodo de settimana in

ρακαλοῦμεν νὰ μᾶς δανείσετε γαλέτταν ἀξίας 200 δουκάτων καὶ 200 δουκάτα εἰς μετροητά, ἀναλαμβάνοντες τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σᾶς ἐπιστρέψωμεν τὰ σκάφη Σας καὶ τὴν ἀξίαν τῆς γαλέττας καὶ χρήματα εἰς ποσὸν δουκάτων 300 κατὰ τὸν παροπλισμὸν τῶν σκαφῶν, ὅστις θὰ γίνῃ ὅταν τὸ ἀποφασίσῃ ἡ Ὑμετέρα Γαληνότης, ἐκτὸς βέβαια εἰς περιπτώσιν ναυαγίου, ἀλώσεως ἢ καταστροφῆς διὰ πυρὸς τούτων. Προσφερόμεθα ἐπὶ πλέον νὰ δίδωμεν εἰς τὴν Ὑμετέραν Γαληνότητα πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πλοίων ποὺ θὰ συλληφθῶν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ἄλλης κατηγορίας ἀνθρώπων (τῶν ἐχθρικῶν πληρωμάτων) τὸ τέταρτον; μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν κενῶν (τὴν ἐναλλαγὴν) τῶν κωπηλατῶν, τὰ δὲ λοιπὰ τρία τέταρτα νὰ εἶναι ἰδικὰ μας. Οὗτοι, μετὰ τὸ πέρας πάλιν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν κωπηλατῶν εἰς τὰ πλοῖα ποὺ θὰ εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν μας, θὰ προσορίζονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑμετέρου στόλου ἐπὶ καταβολῇ 25 τζεκινίων δι' ἕκαστον, καταβλητέων ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἐξοχωτάτου Ναυάρχου τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος ἢ τοῦ Ἐκλαμπροτάτου Προβλεπτοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ παραδοθῶν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τούτων εἰς τοὺς Ἐκλαμπροτάτους Διοικητὰς τῶν κυριωτέρων παραθαλασσίων πόλεων. Ἐπὶ πλέον προσφερόμεθα νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἐξοχωτάτου Ναυάρχου καὶ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ ἀνὰ πᾶσαν παρουσιασθησομένην ἀνάγκην ἐπιχειρήσεως, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἔχωμεν διὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας μας ἐν τῷ

*settimana et acciocchè la S.tà V.a veda che desideriamo con ogni suo vantaggio servirla, si contentiamo di non levar di questa città senon homini trenta et alla bona gratia di quella humilmente si raccomandiamo. Et de più offerimo che la ditta piezaria sii obligata a reintegrar la valuta delle fuste et di quanto haveremo havuto dall Ill.mo Dominio quando noi manchassimo di fedeltà».*

*1571 22 Ottobre che sia commessa agli Ecc.mi Savii dell' una et dell' altra man.*

4-0-0

*I Consiglieri.*

Εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην ἡ Γερουσία ἀπήντησε τὴν 3ῃν Ἰανουαρίου 1571 (ἐν. ἔθ., ἦτοι 1572) διὰ τοῦ κάτωθι ψηφίσματος<sup>5</sup>:

*Dalla scrittura hora letta questo Consiglio ha inteso l' offerta fatta per i fedeli n.ri Michielin Spanopoulo detto Sfakioti di Candia, Zuane Baccasuti, Manusso Theotocopoulo et Piero Caravello pur di Candia di armar una fusta per cadauno di loro a sue spese con li modi et condizioni in essa scrittura dechiariti, li quali es-*

*στόλω τὸ καθιερωμένον διὰ τὰς γαλέρας σιτηρέσιον ἀνὰ ἑβδομάδα. Καὶ ἵνα πεισθῇ ἡ ἡμετέρα Γαληνότης ὅτι ἐπιθυμοῦμεν γὰρ τὴν ὑπηρετήσωμεν μὲν κάθε δι' αὐτὴν ὠρέλειαν, θὰ περιορισθῶμεν γὰρ στρατολογήσωμεν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης μόνον τριάκοντα ἄνδρας. Καὶ ἐπαφιέμεθα ταπεινῶς εἰς τὴν εὐνοιάν Της. Ἐπὶ πλέον προσφερόμεθα ἢ ὡς ἄνω ἐγγύησις γὰρ ἀποζημιώνη ὑποχρεωτικῶς τὴν ἀξίαν τῶν σκαφῶν καὶ ὅ,τι ἄλλο ἠθέλομεν λάβει παρὰ τῆς Ἐκλαμπροσιότητος Αὐθεντίας, ἂν τυχὸν ἠθέλομεν ἀποδειχθῇ ἄπιστοι.*

*1571, 22 Ὀκτωβρίου γὰρ παραπεμφθῇ εἰς τοὺς Ἐξοχωτάτους Φρονίμους (Savii) τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τμήματος.*

*(Ἐψηφίσαν :) 4 (ὑπέρ) - 0 (κατὰ) - 0 (μὴ εἰλικρινεῖς) Οἱ Σύμβουλοι*

*Ἀπὸ τὴν αἴτησιν, τὴν ἀναγνωσθεῖσαν τώρα, τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἤκουσε τὴν προσφορὰν τὴν γενομένην παρὰ τῶν ἡμετέρων πιστῶν ὑπηκόων Μιχαὴλ Σπανοπούλου, τοῦ ἐπιλεγομένου Σφακιώτη, ἐκ Χάνδακος, Ἰωάννου Μπακασούτη, Μανούσου Θεοτοκοπούλου καὶ Πέτρου Καραβέλλου, ἐπίσης ἐκ Χάνδακος, ἵνα ἐξοπλίσῃ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐν πειρατικὸν σκάφος, ἰδίᾳ δαπάνη, μὲ τὸς τρόπους καὶ τοὺς ὅρους τοὺς διαλαμβανομένους εἰς τὴν ἐν λόγῳ αἴτησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ οὗτοι εἶναι*

<sup>5</sup>) Senato Mar - Registro ἀρ. 40 φύλλον 132/133.

*sendo di valore et di esperientia in questa professione per l' informationi havute, non si può aspettare se non utile et fruttuoso servitio, però l' anderà parte che sia commesso alli Prov.ri et p.roni dell' Arsenà che con ogni solitudine et prestezza debbano far metter all' ordine di tutte le cose necessarie quatro fuste che siano bone et navicabili da disdotto fin vinti banchi l' una da esser consignate alli quatro p.roni soprascritti, dovendo loro per l' amon-  
tar di esse fuste fornimenti, artellarie et armi, le quali siano stimate per li periti della casa dell' Arsenà p.to dar idonea et sufficiente piezaria la qual debba esser approvata con li tre quarti delle ballote del Coll<sup>o</sup> nostro per la valuta di dette fuste fornimenti, artellarie et armi per la stima che sarà fatta, alli quali p.roni siano dalli danari della Signoria n.ra dati ducati tresento per cadauno per conto di imprestito li quali danari siano obligati restituire in termine di anno uno; et il disarmar loro sia a beneplacito della Sig.a N.a; dichiarando che la sudetta piezaria sia et esser s' intenda libera in caso che fossero presi, di naufragio sfor-  
ciato da fortuna di mare ovvero di fuoco essendo però obligati*

ἀξιοὶ καὶ ἔμπειροὶ εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν ποὺ ἐλάβομεν, δὲν πρέπει νὰ προσδοκᾶται ἐκ μέρους των εἰμὴ ὑπηρεσία ὠφέλιμος καὶ καρποφόρος. Διὰ τοῦτο τὸ Συμβούλιον ψηφίζει:

Νὰ παραγγελθῇ εἰς τοὺς Προβλεπτὰς καὶ τοὺς διευθυντὰς τοῦ Ναυστάθμου ὅτι ὀφείλουν μὲ πᾶσαν δυνατὴν προθυμίαν καὶ ταχύτητα νὰ ἐτοιμάσουν καὶ νὰ ἐφοδιάσουν μὲ πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα τέσσαρα πειρατικά σκάφη, στερεὰ καὶ κατάλληλα πρὸς πλοῦν, μὲ 18 ἕως 20 ἔδρανα κωπηλατῶν ἕκαστον, διὰ νὰ παραδοθῶν εἰς τοὺς τέσσαρας προαναφερθέντας πλοιάρχους (padroni). Διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἐν λόγῳ σκαφῶν, τοῦ ἐφοδιασμοῦ των, τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ὄπλων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτιμηθῶν ἀπὸ τοὺς ἔμπειρογνώμονας τοῦ Ναυστάθμου, δεόν οὗτοι νὰ δώσουν κατάλληλον καὶ ἐπαρκῆ ἐγγύησιν, ἐγκριθησομένην ὑπὸ τοῦ Κολλεγίου μας μὲ τὰ  $\frac{3}{4}$  τῶν ψήφων, διὰ τὴν ἀξίαν τῶν ὡς ἄνω σκαφῶν, τοῦ ἐφοδιασμοῦ, πυροβολικοῦ καὶ λοιπῶν ὄπλων, ὡς θὰ ἔχη αὕτη διακανονισθῇ. Εἰς τοὺς πλοιάρχους τούτους θὰ δοθῶν ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς ἡμετέρας Αὐθεντίας δουκάτα 300 εἰς ἕκαστον ὡς δάνειον, τὰ ὁποῖα θὰ ὑποχρεωθῶν νὰ ἀποδώσουν ἐντὸς ἐνὸς ἔτους. Ὁ παροπλισμὸς τῶν σκαφῶν θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἡμετέρας Αὐθεντίας. Δηλοῦμεν ὅτι ἡ ὡς ἄνω ἐγγύησις θὰ εἶναι καὶ θὰ θεωρῆται ὅτι εἶναι ἐλευθέρως εἰς περίπτωσιν ἀλώσεως, ναυαγίου συνεπείᾳ θαλασσοταραχῆς ἢ καταστροφῆς ἐκ πυρὸς τῶν σκαφῶν, ὑποχρε-

*nelli detti tre casi far le necessarie prove sicome si sono offerti ; dichiarando ancora che la piezaria da esser per loro ut supra data sia obligata a redintegrare la valuta delle fuste et il frusto et mendo di esse et corriedi che havessero havuto dalla S.N. et parimente delli danari dell' imprestito et etiam in caso che mancassero di fideltà et di dar et consignar alla S.N. tutti li capi di ogni vascello che prendessero et il resto d' altra qualità de homeni la quarta parte finito che haveranno di fornir le fuste di gente da remo et l'altre parti s' intendino per il servitio dell' armata n.ra per pretio de ducati quindese fin vinti l' uno a beneplacito delli capi n.ri da mare, da esser esborsati immediate da essi capi alli quali saranno consignati detti schiavi, all' obedientia di quali capi n.ri siano et debbono esser pronti sempre che occorrerà farsi qualche impresa et etiam sequitar l' armata n.ra. Dovendo per il tempo che serviranno in essa armata solamente haver il viver suo a uso di galea de settimana in settimana ; non possendo per questo servitio et expedition sua di questa città n.ra le-*

*ουμένων όμως τούτων εἰς τὰς τρεῖς εἰρημένους περιπτώσεις νὰ δώσουν τὰς ἀναγκαῖας ἀποδείξεις, ὡς ἄλλως προσεφέρθησαν νὰ τὸ πράξουν. Δηλοῦμεν προσέτι, ὅτι ἡ ὡς ἄνω ὀφειλομένη νὰ παρασχεθῆ ἑγγύησις θὰ ἀποζημιώνη ὑποχρεωτικῶς ὀλόκληρον τὴν ἀξίαν τῶν σκαφῶν καὶ τὴν φθορὰν καὶ ἐπισκευὴν αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν ἐξαρτημάτων, τὰ ὅποια θὰ παραλάβουν ἀπὸ τὴν ἡμετέραν Αὐθεντίαν, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ δοθέντα εἰς αὐτοὺς δάνεια, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει οὗτοι ἤθελον δειχθῆ ἄπιστοι. Καὶ (ὑποχρεοῦνται) νὰ δίδουν καὶ νὰ παραδίδουν εἰς τὴν ἡμετέραν Αὐθεντίαν ὅλους τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ποὺ θὰ συνελμβάνοντο, καθὼς καὶ τὸ τέταρτον τοῦ ὑπολοίπου τῶν πληρωμάτων, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν σκαφῶν διὰ κωπηλατῶν : τὰ ἄλλα  $\frac{3}{4}$  θὰ θεωρῶνται ὅτι ὑπηρετοῦν εἰς τὸν ἡμέτερον στόλον ἐπὶ τῆ καταβολῆ δουκάτων 15 ἕως 20 δι' ἕκαστον, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἡμετέρων ναύαρχων, καταβλητέων ἀμέσως παρ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀρχηγῶν θαλάσσης, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ παραδοθῶν οἱ εἰρημένοι σκλάβοι. Καὶ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν μας τούτων θὰ εἶναι καὶ ὀφείλουν νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι, εἰς οἵανδήποτε ἀνάγκην δι' ἐπιχειρήσεις ἤθελε παρουσιασθῆ, ὀφείλοντες νὰ ἀκολουθοῦν τὸν ἡμέτερον στόλον. Διὰ τὸν χρόνον δὲ καὶ μόνον ποὺ θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στόλου αὐτοῦ, δικαιοῦνται νὰ λαμβάνουν τὸ σιτηρέσιόν των, ὅπως συνηθίζεται εἰς τὰς γαλέρας ἀνὰ ἑβδομάδα. Δὲν δύνανται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ τὴν ἀποστολὴν των ταύτην νὰ ναυτολογήσουν ἀπὸ*

*var più d' huomeni trenta per cadauna fusta li quali però non siano marinari soliti servir sopra galee ma d' altra sorte, sicome per detta scrittura si sono offerli. Nemeno possino li predetti p.roni navicar con dette loro fuste per questo n.ro colfo, ma andar in corso fuori di esso et infestar li luochi del Turco in tutti quei modi che potranno, astenendosi d' inferir alcun danno ancor che minimo all' isole, luochi et navili n.ri nemeno ad altri luochi de christiani salvo che quando havessero mandato special dali capi generali di mar et in caso che mancassero essendo inobedienti ovvero facendo offesa a suditti n.ri o ad altri christiani come di sopra è detto, possa ciascun capo n.ro da mar ovvero Rettor, havuta information delli suoi mali portamenti, quelli disarmar et dar loro quelle pene che gli parerà per giustizia.*

*Et da mo' sia preso che sia pubblicamente così in questa città come nelle altre città et isole n.re che tutti quei cittadini et altri suditi n.ri che voranno armar fuste et altre sorte et qualità de legni, lo possano far a loro spese per andar in corso a danni de*

τὴν πόλιν μας πλέον τῶν τριάκοντα ἀνδρῶν δι' ἕκαστον σκάφος : καὶ οὗτοι ὁμῶς δὲν πρόπει νὰ εἶναι ναῦται ἐκ τῶν συνήθως ἐπὶ τῶν γαλερῶν ὑπηρετούντων, ἀλλὰ ἄλλης κατηγορίας, ὡς καὶ διὰ τῆς αἰτήσεώς των προσεφέρθησαν νὰ τὸ κάμουν. Οὕτε θὰ δύνανται οἱ εἰρημένοι πλοίαρχοι νὰ πλέουν μὲ τὰ ὀρθέντα πειρατικὰ σκάφη των ἀνὰ τὸν ἡμέτερον κόλπον, ἀλλὰ ὀφείλουν νὰ ἐκτελοῦν πειρατικὰς ἐπιχειρήσεις ἔξω αὐτοῦ καὶ νὰ ἐνεργοῦν καταδρομὰς κατὰ τῶν τουρκικῶν τόπων, ὅπως ἡμποροῦν τελεσφορώτερον, ἀπέχοντες ἀπὸ τοῦ νὰ προσξενοῦν ἔστω καὶ τὴν ἐλαχίστην ζημίαν εἰς νήσους, τόπους καὶ πλοῖα ἰδικὰ μας ἢ ἔστω εἰς ἄλλους χριστιανικοὺς τόπους, ἐκτὸς ἐὰν ἔχουν εἰδικὴν ἐντολὴν ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων ναυάρχων. Ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελον παραβῆ τὰ ὡς ἄνω ἐκτεθέντα εἴτε δεικνύοντες ἀνυπακοὴν εἴτε προσβάλλοντες ἡμετέρους ὑπηκόους ἢ ἄλλους χριστιανούς, ὡς ἄνωτέρω ἐλέχθη, θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα πᾶς ἡμέτερος ναύαρχος ἢ διοικητῆς πόλεως, ἀφοῦ λάβει τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας περὶ τῆς κακῆς τούτων συμπεριφορᾶς, νὰ ἐνεργήσῃ τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν σκαφῶν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τούτους τὰς ποινὰς ποὺ θὰ ἤθελε κρίνει δικαίας.

Καὶ κατὰ τὴν ληφθεῖσαν μόλις ἀπόφασιν, ἃς διακηρυχθῆ δημοσίᾳ ἀνὰ τὴν πόλιν ταύτην, ὡς καὶ ἀνὰ τὰς λοιπὰς πόλεις καὶ νήσους ἡμῶν, ὅτι, ὅσοι πολῖται καὶ ἄλλοι ἡμέτεροι ὑπήκοοι θελήσουν νὰ ἐξοπλίσουν πειρατικὰ σκάφη ἢ οἴουδήποτε ἄλλον εἶδους καὶ ἰδιότητος πλοίαρχια, ἡμποροῦν νὰ τὸ κάμουν ἰδίᾳ δαπάνῃ πρὸς ἐκτέλεσιν πειρατικῶν κατὰ

*Turchi come a loro tornerà meglio. Item sia scritto al capo n.ro gen.al da mar et in sua absentia alli Prov.ri gen.li che se alcuno vorrà di quei legni et vascelli Turcheschi presi nelle battaglie, possino di essi dispensare a chi ne volesse a loro spese armare quel numero che a loro capi parerà per andar incorso con i patiti, conditioni et modi sopra dechiariti.*

141 - 2 - 6.

Μετὰ εἴκοσι περίπου ἡμέρας ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ψηφίσματος, οἱ ἐνδιαφερόμενοι Σπανόπουλος καὶ λοιποὶ, θεωρήσαντες ὡς λίαν ἐπιζήμιον τὸν ὅρον τοῦ νὰ ἀποζημιώσουν δηλαδὴ τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν διὰ πᾶσαν βλάβην καὶ φθορὰν τῶν σκαφῶν, ἐζήτησαν διὰ τῆς ἀκολούθου αἰτήσεώς των μεταβολὴν τοῦ ψηφίσματος ὡς πρὸς τὸν θηθέντα ὅρον, προσφερόντες νὰ παραχωροῦν τὸ ἥμισυ — ἀντὶ τοῦ ἐνὸς τετάρτου — τῶν συλλαμβανόμενων ἐχθρικῶν πληρωμάτων. Ἡ Γερουσία ἀπεδέχθη τὴν αἴτησίν των καὶ ἔκαμε νέον ψήφισμα τὴν 29 Ἰανουαρίου 1571 (1572).

Ἰδουὸν τὸ κείμενον τῆς αἰτήσεως :

*Serenissimo Principe et ill.ma Signoria,*

*Se noi Michelin Spanopoulo et compagni havessimo potuto sopportar il peso del mendo deli vascelli che noi ho addimandato lo sa il nostro Sig.r Idio che l'haveria già havuto et armato, ma*

*τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεων κατὰ τὸν προσφορώτερον δι' αὐτοὺς τρόπον. Ἐπίσης ἄς εἰδοποιηθῇ ἐγγράφως ὁ ἡμέτερος ἀρχιναύαρχος καὶ ἐν ἀπουσία αὐτοῦ οἱ Γενικοὶ Προβλεπταί, ὅτι, ἂν θελήσῃ τις νὰ χρησιμοποιήσῃ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια συλλαμβάνονται κατὰ τὰς ναυμαχίας, εἶναι ἐξουσιοδοτημένοι νὰ διαθέτουν, εἰς τὸν ἀναλαμβάνοντα νὰ τὰ ἐξοπλίσῃ δι' ἐξόδων του, τόσα ὅσα θὰ ἀπεράσιζον πρὸς διενέργειαν καταδρομῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας συμφωνίας, ὅρους καὶ διατυπώσεις.*

(Ἐψήφισαν:) 141 (ὑπὲρ) - 2 (κατὰ) - 6 (μὴ εἰλικρινεῖς).

*Γαληνότητα Πρίγκηψ καὶ Ἐκλαμπροτάτη Αὐθεντία,*

*Ἐγὼ καὶ ἡμεῖς, Μιχαὴλ Σπανόπουλος καὶ λοιποὶ σύντροφοι, ἠδυνάμεθα νὰ ὑποστώμεν τὸ βάρος τῆς ἐπισκευῆς τῶν πλοίων τὰ ὅποια ἐζητήσαμεν, τὸ γνωρίζει Κύριος ὁ Θεὸς μας ὅτι θὰ εἴχομεν παραλάβει καὶ ἐξ-*



*perchè mi è intollerabile per li molti rispetti che ho esplicato a V. S. Ill.ma ho ricusato volerlo accettar et poichè è conosciuto sii questo il nostro giusto gravame supplichemo genuflexi che per l' amor d' Idiò se degnino et contentino spedirmi più presto che sia possibile contentandomi che nella parte sia detto che per la liberatione del mendo et frusto alle juste per me et compagni domandato dove dicevo che per la parte che si dovesse dar li capi et la quarta parte degli homeni che prenderano sopra ogni vascello così armato come disarmato si dica che noi si obligemo a dar li capi et la mittà deli homeni che prenderemo d' ogni et qual vascello deli nemici et alla gratia di V. Ser.tà humilmente mi racomando.*

Ἴδου τώρα τὸ δεύτερον ψήφισμα τῆς Γερουσίας<sup>1)</sup>.

1571 — 29 Zener in Pregadi.

*Gravandosi i fedeli Michielin Spanopoulo detto Sfachiotti di Candia, Zuane Baccasuti, Manusso Theotocopoulo et Pietro Ca-*

*οπλίσει ταῦτα. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ ὅρος οὗτος μᾶς εἶναι ἀφόρητος διὰ πολλοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀνεπτύξαμεν εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐκλαμπροτάτην Ἀνθεντίαν, ἠρνήθημεν γὰρ τὸν ἀποδεχθῶ. Καὶ ἀφοῦ τώρα εἶναι γνωστόν, ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιόν μας παράπρον, παρακαλοῦμεν γονυπετεῖς, ὅπως διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καταξιωθοῦν καὶ εὐαρεστηθοῦν γὰρ μᾶς ἀποστείλουν τὸ ταχύτερον, δηλοῦμεν δ' ἅμα ὅτι δεχόμεθα γὰρ διατυπωθῆ εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως, ἔναντι τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ἐπισκευῶν καὶ ἀποζημιώσεως φθορᾶς τῶν πλοίων, τὴν ὁποίαν ἐγὼ μὲ τὸς συντρόφους μου εἶχα προτείνει, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἔλεγα διὰ τὸ πρῶτον, ὅτι θὰ ἔδει γὰρ δίδωνται οἱ ἀρχηγοὶ καὶ τὸ τέταρτον τοῦ πληρώματος πὺν θὰ συλληφθοῦν ἐπὶ παντὸς ἐξωπλισμένον ἢ παρωπλισμένου πλοίου, διατυπωθῆ εἰς τὸ ψήφισμα, ὅτι ὑποχρεούμεθα γὰρ παραδίδωμεν τοὺς ἀρχηγούς καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν πὺν θὰ συλλάβωμεν ἐπὶ παντὸς καὶ οἰουδήποτε ἐχθρικοῦ σκάφους καὶ ἐπαφιέμεθα εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος.*

1571 - 29 Ἰανουαρίου, ἐν τῇ Γερουσίᾳ.

*Ἐπειδὴ ἐνίστανται οἱ πιστοὶ ὑπήκοοι Μιχαὴλ Σπανόπουλος, ὁ ἐπνομαζόμενος Σφακιώτης, ἐκ Χάνδακος, Ἰωάννης Μπακασούτης, Μαρούσος Θεοτοκόπουλος καὶ Πέτρος Καραβέλλος, ἐπίσης ἐκ Χάνδακος,*

<sup>1)</sup> Filza 50 καὶ Senato Mar-Registro ἀριθ. 40 τοῦ ἔτους 1571 (1572).

ravello pure di Candia, che alle conditioni con le quali si offer-  
sero di armar ciascuno di loro una fusta è stato aggiunto nella  
parte presa in questo Consiglio sotto di 3 del mese presente in  
questa materia che siano obligati a reintegrar il frusto et il men-  
do di esse et dicendo non poter supplir alla spesa che vien loro  
per questa nova conditione accresciuta per la qual dicono anco  
non poter armar ditte fuste et offerendo per questa dar alla S.N.  
in luoco del quarto la mittà de tutti priggioni che prenderanno  
par che sia a proposito di questo negotio accettar questa offerta et  
remetter loro la condition del frusto et mendo nè far che per  
questa sola causa resti impedita cosi buona operatione che con rag-  
gione si può aspettare dal servitio loro, però l'anderà parte che i  
predetti compagni siano liberi di far obligar i loro piezi per ques-  
ta causa. Ma secondo che sono obligati di dar alla S.N. il quarto  
di priggioni che prenderanno così damò siano obligati di dar et  
consignar la mittà di tutti i priggioni che prenderanno così in  
mar come in terra oltra li capi d' ogni et qualsivoglia vascello de

ὅτι, εἰς τοὺς ὄρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους προσεφέρθησαν νὰ ἐξοπλίση  
ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐν πειρατικὸν σκάφος, προσειτέθη, εἰς τὸ ψήφισμα  
ποὺ ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸ Συμβούλιον τοῦτο τὴν 3ην τρέχοντος μηνὸς ἐπὶ  
τοῦ θέματος τούτου, ὅρος ὁ ὁποῖος ὑποχρεώνει αὐτοὺς νὰ ἀποζημιώ-  
νουν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν φθορὰν καὶ ἐπισκευὴν τῶν σκαφῶν, καὶ ἐπειδὴ  
οὗτοι ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀνταποκριθῶν εἰς τὰ ἐξοδα  
ποὺ προκύπτουν ἐκ τοῦ νέου τούτου ὄρου, λόγῳ τοῦ ὁποίου ἰσχυρίζον-  
ται ἀκόμη, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐξοπλίσουν τὰ εἰρημένα πλοῖα, καὶ  
προσφέρονται τώρα εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης νὰ  
δίδουν εἰς τὴν ἡμετέραν Αὐθεντίαν ἀντὶ τὸ τέταρτον τὸ ἥμισυ ὄλων τῶν  
αἰχμαλώτων ποὺ θὰ συλλαμβάνουν, κρίνεται ἐπωφελὲς ἐπὶ τοῦ προκει-  
μένου νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ προσφορά των αὕτη καὶ νὰ ἀπαλλαγῶν τοῦ  
ὄρου τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἐπισκευήν, ἵνα μὴ παρακω-  
ληθῇ δι' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν λόγον μίᾳ τόσον καλῇ ἐπιχείρησις, εὐλό-  
γως ἀναμενομένη ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν των.

Διὰ τοῦτο ἀποφασίζεται νὰ ἀπαλλαγῶν οἱ εἰρημένοι σύντροφοι τῆς  
ὑποχρεώσεως νὰ δεσμεύσουν ὡς πρὸς αὐτὸ τοὺς ἐγγυητάς των. Ἀλλά,  
ὡς ἔχουσιν ἤδη τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδουν εἰς τὴν ἡμετέραν Γ' αληνό-  
τητα τὸ τέταρτον τῶν αἰχμαλώτων ποὺ θὰ συλλαμβάνουν, κατὰ τὰ νῦν  
ψηφισόμενα θὰ ὑποχρεῶνται νὰ δίδουν καὶ νὰ παραδίδουν, πλὴν τῶν  
ἀρχηγῶν, τὸ ἥμισυ ὄλων τῶν αἰχμαλώτων ποὺ θὰ συλλάβουν εἴτε  
κατὰ θάλασσαν εἴτε κατὰ ξηρὰν οἰουδήποτε ἐχθρικοῦ πλοίου, καθ'

*nimici nel medesimo modo che è dichiarato del quarto per la parte predetta di tre del mese presente la qual in tutte le altre sue parti resti ferma et valida et sia preso che sia publicato sopra le scalle di S. Marco et di Riallo che ciascuno che vorrà armar fuste et altra sorte et qualità di legni lo possa far con le conditioni contenute nella parte presente et in quella di 3 del presente com' è detto dovendogli esser consignate esse fuste et vascelli dalli proveditori et patroni nostri dell' arsenà.*

177 - 4 - 8

\*\*\*

ὁν τρόπον ἀνεγράφη περὶ τοῦ τετάρτου εἰς τὸ εἰρημένον ψήφισμα τῆς τρίτης τοῦ τρέχοντος μηνός, τὸ ὁποῖον ψήφισμα παραμένει ἐν ἰσχύϊ δι' ὅλα τὰ ἄλλα ζητήματα. Καὶ λαμβάνεται ὁμοίως ἢ ἀπόφασις, ὅπως δημοσιευθῆ τὸ παρὸν εἰς τὰς κλίμακας τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τοῦ Ῥιάλτο, ἵνα, οἴοσδήποτε θελήσῃ νὰ ἐξοπλίσῃ πλοῖα πειρατικὰ ἢ ὁποιοῦνδήποτε ἄλλου εἴδους ἢ ἰδιότητος, δύναται νὰ τὸ πράξῃ κατὰ τοὺς ὅρους τοὺς περιεχομένους εἰς τὴν παροῦσαν ἀπόφασιν, ὡς καὶ εἰς τὴν τῆς 3ης τρέχοντος, τῶν ἐν λόγῳ σκαφῶν καὶ πλοίων ὀφειλομένων νὰ παραδοθῶν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὑπὸ τῶν Προβλεπτῶν καὶ ἡμετέρων προΐσταμένων τοῦ Ναυστάθμου.

(Ἐψήφισαν :) 177 (ὑπὲρ) - 4 (κατὰ) - 8 (μὴ εἰλικρινεῖς).

\*\*\*

Ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα ψηφίσματα προκύπτει ὅτι ὁ Μανούσος Θεοτοκόπουλος ἦτο δόκιμος πειρατής, γνωστὸς εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ναυάρχους διὰ τὴν ἰκανότητά του, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς σύντροφοί του. Τὸ ὅτι δὲ ἀνέλαβεν ἰδίᾳ δαπάνη νὰ ἐξοπλίση ἓν πειρατικὸν σκάφος μὲ πλήρωμα 50-100 ἀτόμων, ἐφωδιασμένον μὲ πυροβολικὸν καὶ ἄλλα μικρότερα ὄπλα καὶ τὸ ὅτι ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ἐγγύησιν διὰ τὴν ὀλικὴν ἀξίαν τοῦ σκάφους, τὸ ὁποῖον θὰ ἐστοίχιζε τότε μερικὰς χιλιάδας δουκάτων, ὅλα αὐτὰ σημαίνουν ὅτι ὁ Μανούσος καὶ πρὶν ἀναλάβῃ τὴν ἐνοικίασιν τῶν δημοτικῶν φόρων ἐν Χάνδακι — ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν εἰς τὸν «Μικρὸν Ἑλληνομνήμονα» — εἶχεν ἀποκτήσει ἀρκετὴν περιουσίαν, ἔστω καὶ ἂν μετήρχετο τὴν πειρατικὴν τέχνην, ἥτις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀσκουμένη ἐναντίον τῶν Τούρκων, δὲν ἐθεωρεῖτο ἐπάγγελμα περιφρονητικὸν καὶ ἀτιμωτικόν.

Ἐν ἔτος πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς Βενετίαν διὰ τὸν ὡς ἄνω σκοπόν, ἦτοι τὸ 1570, εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῆς πόλεως ταύτης διὰ τὴν Ῥώμην ὁ ἀδελφός του Δομήνικος, ὁ γνωστὸς ὡς Γκρέκο. Δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶχεν ἔλθει καὶ τότε εἰς Βενετίαν, ὅπως «ξεκινήσῃ» τὸν ἀδελφόν του, τὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ἐφωδίασε καὶ μὲ τὰ ἀπαραίτητα χρηματικὰ μέσα, τῶν ὁποίων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐγγράφων, δὲν ἔστερεῖτο ὁ Μανούσος. Ἐχομεν λοιπὸν καὶ ἄλλην μίαν ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Δομήνικος, ἐλθὼν εἰς Βενετίαν, δὲν ἔζη ὡς ἄπορος καὶ ἀπένταρος.

Ἀλλὰ τὰ ψηφίσματα μᾶς παρέχουν καὶ μίαν ἄλλην μαρτυρίαν, ἐπικυροῦσαν τὴν προηγουμένως ἰδοῦσαν τὸ φῶς εἰς τὸ προαναφερθὲν σύγγραμμά μας, ὅτι δηλαδὴ οἱ Θεοτοκόπουλοι κατήγοντο ἐκ Χάνδακος τῆς Κρήτης, ἐκτὸς ἂν ἢ λ. Candia ἐκληφθῆ ὡς ὑπονοοῦσα ὀλόκληρον τὴν μεγαλόνησον. Τὴν αὐτὴν δήλωσιν εἶχε κάμει καὶ ὁ Δομήνικος εἰς τὸ Δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐν Ἰσπανίᾳ, ἔνθα παρουσιασθεὶς ὡς μάρτυς εἰς μίαν ὑπόθεσιν ἀφορῶσαν ἓνα ὁμοεθνή του, εἶχε δηλώσει ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὴν «*ciudad de Candia*», ἦτοι τὴν πόλιν τοῦ Χάνδακος. Οὐδεμία ἐπομένως ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Χάνδαξ ἦτο ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς τοῦ περιφήμου Δομηνικοῦ Θεοτοκοπούλου.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ